

Naše Snahy 2024 číslo 2

Vydáva Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku
Vydáva Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku
Editează Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor din România

Ročník XXXV (XLII)

Kultúrno-spoločenský časopis Slovákov a Čechov v Rumunsku
Kultúrně-spoločenský časopis Slováků a Čechů v Rumunsku
Revista slovacilor și cehilor din România

ÚVODNÍK

Pamätný dom slovenskej literatúry v Rumunsku 3

SPOLOČENSKÝ KALEIDOSKOP

Klobásafest – Petrovec 2024 4

Ako vznikol deň zaľúbených? 5

ŠKOLSTVO

Slovenské rozprávky z celého sveta V. 6

Z agendy projektov Teoretického lýcea Jozefa Gregora

Tajovského v Nadlaku - Ochranné a rizikové faktory násilia
páchaného na mládeži 7

RODIČIA RODIČOM

Podme sa s deťmi porozprávať o ... smrti 8

POHLADY

Archimédov pevný bod 9

Z LITERÁRNEJ DIELNE

Básne z tvorby Dárie Horváthovej 10

ROZHOVOR

Rozhovor s milovníkom nadlackej literatúry,
docentom Patrikom Šenkárom 11

OSOBNOSTI SLOVENSKEHO SVETA

Jozef Miloslav Hurban 15

GASTRONOMICKÉ POKLADY STARÝCH MÁM

Sálašská tarhoňová poliuoka 16

Nadlacké posucha 17

KULTÚRNE A SPOLOČENSKÉ SPRÁVY

Kultúrne a spoločenské správy 18

RESUMÉ

Resumé v rumunskom jazyku 20

Kultúrne-spoločenský mesačník Revista culturală lunară

Časopis je finančne zabezpečený zo štátneho
rozpočtu prostredníctvom DZSČR
a z grantu Úradu pre Slovákov
žijúcich v zahraničí

S finančnou podporou

Revista este editată de U.D.S.C.R. și finanțată din fondurile
de la bugetul de stat și de către Departamentul
Slovacilor din Diasporă de pe lângă
Guvernul Republicii Slovace

NÁŠ TÍM:

Hlavná a zodpovedná redaktorka: Bianca Unc

Redaktori: Ivan Miroslav Ambruš, Anna Rău-Lehotská,
Anna Karolína Zimbran

Spolupracovníci: Ľudmila Jurčíková, Božena Schäferová,
Mária Semelbauerová

Resumé v rumunčine: Anna Chișa

Jazyková redaktorka: Ľudmila Šomráková

Technický redaktor: Ján Sušlák

Grafický design: Anna Kallianková

Správkyňa: Vlasta Vilimová

NAPIŠTE NÁM:

U.D.S.C.R.,

315500 Nădlac, str. Independenței nr. 36, jud. Arad, RO.

Telefón: +40-257-473 006, Fax: +40-257-206 446

e-mail: office@dzscr.ro

www.udscr.com.ro

OBJEDNÁVKA:

Časopis si možno objednať v redakcii
alebo v jednotlivých miestnych organizáciách DZSČR.

Stanoviská vyjadrené v publikovaných príspevkoch
nemusia odrážať mienku redakcie.

PRAVIDLÁ:

Redakcia si vyhradzuje právo publikovať, upravovať
a skracovať prijaté materiály.

TLAČ:

Tlačiareň DZSČR, Čerpotok, župa Bihor

Na nadlackskej konferencii

Doc. PaedDr. Patrik Šenkár, PhD. (1979, Nitra), je literárny vedec a vysokoškolský pedagóg zaoberajúci sa dolnozemsou literatúrou so špecifickým zreteľom na krajskú problematiku v Rumunsku, Maďarsku a Srbsku. Po ukončení vysokoškolského štúdia (FF UKF; odbor slovenský jazyk a literatúra – politológia) vyše desať rokov pracoval na pôde Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Aktuálne pôsobí na Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Univerzity J. Selyeho v Komárne. Je autorom 250 vedeckých a odborných publikácií a príspevkov, resp. siedmich knižných publikácií (päť monografií, dva učebné texty/antológie). Na svoju publikačnú činnosť v danej výskumnej oblasti eviduje približne 130 ohlasov. Doteraz absolvoval viacero zahraničných stáží (napríklad na Masarykovej univerzite v Brne, Univerzite Loránda Eötvösa v Budapešti, Univerzite Karlovej v Prahe, Kresťanskej univerzite Partium v Oradei). Je pravidelným účastníkom medzinárodných konferencií v rámci Európskej únie. Je externým členom Centra pre výskum dejín a kultúry dolnozemsých Slovákov pri Katedre histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

O slovenskej literatúre v Rumunsku publikoval tri monografie (jednu o poézii, dve o próze), v ktorých dôsledne – na 800 stranách – zmapoval celý literárny vývin našej národnosti v rokoch 1853 – 2019: Súradnice básnickej polyfónie Slovákov v Rumunsku, Próza Slovákov v Rumunsku (z rokov 1853 – 1953) a Novodobá prozaická tvorba Slovákov v Rumunsku (z rokov 1976 – 2019).

„...literatúru nadlacksých Slovákov... tú vnímam ako výnimočný fenomén s obrovským duchovným potenciálom“

Rozhovor s milovníkom nadlackskej literatúry, docentom Patrikom Šenkárom

Ako si sa dostal celkovo do styku s literatúrou, resp. s literatúrou Slovákov na Dolnej zemi, konkrétne s literatúrou nadlacksých Slovákov?

Literatúra ako taká ma oslovila už v detstve, hoci vtedy čítanie – musím sa priznať – nepatrilo medzi moje záľuby. Prvé kroky na ceste k básňam a najmä prózam som urobil pod vedením mojej najmilšej pani učiteľky slovenčiny – PhDr. Eleonóry Kapsovej – v komárňanskej základnej škole. Na toto obdobie dodnes rád spomínam, veď boli to časy bezstarostných výberov textov, samozrejme, na veku primeranej úrovni. Počas štúdia v gymnáziu nastal určitý útlm v tejto oblasti (azda vďaka puberte či možno kvôli niečomu inému); počas vysokoškolského obdobia som čítal viac-menej z povinnosti. Zlom nastal počas môjho doktorandského štúdia (odbor teória a dejiny slovenskej literatúry), keď ma moji školitelia viedli najmä do oblasti literatúry pre deti a mládež. Po získaní doktorátu som sa zamestnal na Katedre areálových kultúr Fakulty stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre (hoci som predtým dva roky učil aj v komárňanskej základnej škole a gymnáziu), kde si ma pod svoje „ochranné krídla“ zobral docent Peter Andruška. Milí čitatelia dozaista vedia, že on bol a je dôkladným znalcom dolnozemskej literatúry, nositeľ Ceny Ondreja Štefanka, ktorý má za posledných štyridsať rokov na svojom konte niekoľko bazálnych publikácií z tejto oblasti a popritom napísal nespočetné množstvo vedeckých, odborných a literárnokritických príspevkov, článkov, recenzií. Pred pätnástimi rokmi mi povedal (možno aj so žičlivým úmyslom), aby som si v nitrianskej univerzitnej knižnici našiel nejakú publikáciu dolnozemsých Slovákov a napísal o nej príspevok na tzv. katedrový metodický seminár. A bolo všestranne rozhodnuté! Napodiv som tam našiel „iba“ knihu Štefana Dováľa Šťastie. Existujú zákonitosti? Či sú len priesečníkmi náhod? Text som teda napísal a predniesol na seminári. Mal úspech. Možno svojou „exotickosťou“. Koniec koncov – a to je dôležité – bol prvým impulzom (v zásade aj prvým stretnutím, azda rande) s týmto kontextom. Keďže Štefan Dovál bol Nadlačan, následne som do určitej miery prímkol k tomuto malebnému mestecu a jeho duchovnému fenoménu. Začal som sa hlbšie vbárať do písomníctva, ktoré sa viaže práve k tomuto kultúrnemu (a najmä literárnemu) dedičstvu i súčasnej tvorbe. Bože môj, koľko kníh mi dali čítať a študovať členovia DZ-SČR a KVSÍK! Vrelá vďaka za ne, veď dodnes tvoria kosťu mojej domácej

S mojimi dolnozemskými dámami

S Máriou Katarínou Hrkľovou

knižnice ohľadom tejto témy. Pamätám sa na vřucne privítanie a následnú pomoc Pavla Hlásnika, Ivana Miroslava Ambruša, Dagmar Márie Anoca, Biancy Unc, Ľudmily Šomrákovej a najmä mojej „nadlackej spojky“ Anky Räu-Lehotskej. Od začiatku (až dodnes) však pri mne stojí Mária Katarína Hrkľová, čestná občianka Nadlaku, veľký židlivec dolnozemskej Slovákov – mimochodom taktiež Komárňanka, – ktorá mi dodnes radí, usmerňuje ma, pomáha mi, keď ju o to požiadam. Spomenul by som ešte profesora Jána Sabola z Košíc, môjho literárnovedného patróna, veľkého priateľa nadlackých Slovákov (aj) z čias ich dlhoročnej účasti na SAS-e, teda letnej školy slovenského jazyka a kultúry na pôde Univerzity Komenského v Bratislave. Celkovo som teda dolnozemskej (teda aj nadlackej) literatúre – ako som to už spomínal – verne oddaný už pätnásť rokov. Odvtedy sa, vďaka prirodzenému plynutiu času, – vlastne zo širšieho aspektu – venujem dolnozemskej literatúre, vznikajúcej najmä v Rumunsku, Maďarsku a Srbsku. Azda mi krajina v Maďarsku či Srbsku prepáčia – na prvom mieste v mojom srdci stoja Slováci v Rumunsku, teda v Nadlaku.

Ako vnímaš túto literatúru a jej autorov?

Ak máš na mysli literatúru nadlackých Slovákov... Tú vnímam ako výnimočný fenomén s obrovským duchovným potenciálom. Prítom nielen odborná komunita, ale aj miestna či širšie chápaná spoločnosť musí uznať, že je to priam ojedinelý, nevšedný, a teda špecifický časopriestor s mimoriadne vysokým spoločensko-kultúrnym-literárnym potenciálom. Hmatateľným dôkazom toho sú – či sa to niekomu páči alebo nie – už vyše 170 rokov vznikajúce písomné svedectvá bytia a žitia Slovákov na Dolnej zemi, v Rumunsku, v Nadlaku. Predstavme si len za posledné polstoročie publikované knihy v bukureštskom či nadlackom vydavateľstve, resp. spomeňme si na texty, spisy, svedectvá vecného, náboženského, ľudovýchovného, beletristického rázu, vydané od druhej polovice 19. do polovice 20. storočia práve v geografickom okolí (či práve) Nadlaku!

Literatúra je tesne spätá s konkrétnymi autormi. Ako vnímaš, možno na konkrétnych príkladoch, niektoré „naše“ osobnosti?

Do Nadlaku som prvýkrát prišiel – a na to sa veľmi presne pamätám – 18. marca 2011. Je priam symbolické, že o deň na to zomrel už spomínaný Štefan Dováf, s ktorým som sa, pochopiteľne, chcel osobne stretnúť. Určite, milí čitatelia, chápete kvôli čomu... Žiaľ, nepodarilo sa to... Život mi však dal zadosťučinenie, samozrejme, iného rázu. Odvtedy sa s rodinou Dováfovou, vdovou i dcérou Štefana Dováfa, pri mojich „konferenčných“ návštevách

S mojou najľoblúbenejšou učiteľkou slovenčiny sa tešíme jej doktorátu

S nadlackými priateľmi

Nadlaku, pravidelne stretávam. Celkovo je to milá, pre mňa až osudová záležitosť, plná hrejivých chvíľ, debát o kultúre, kultúrnosti, literatúre, Nadlaku, Slovensku... S Aničkou Dováfovou-Zimbranovou, s ktorou sme od prvej chvíle „na jednej vlne“, vtedy máme možnosť načrtnúť do spoločnej, nekonečnej studnice našich rozprav o i. aj o svojej spoločnej univerzitnej alma mater.

Cítim, že ma Nadlak za tie roky prijal a ja som za to veľmi vďačný. Z mojej strany je to určitá pokora, ktorá ma na individuálnej ceste literárneho vedca ženie vpred. Nadlak je jej základným kameňom, bázou, istotou, inšpiráciou. Nadlak prítom, chvalabohu, aj dnes tvorí, i keď niektoré jeho osobnosti navždy odišli na druhý breh. Ondrej Štefanko je dodnes origom novodobej literatúry Slovákov v Rumunsku, Dagmar Mária Anoca oná všestranná Constance troch mušketierov, Adam

Suchanský pilierom poézie... S úctou a nesmiernou vďakou spomínam práve na Dášenu Anoca, ktorá – ako najfundovanejšia znalkyňa nadlacksého literárneho kontextu, uznávaná pritom aj na Slovensku! – mi často bola odbornou pomocníčkou, priam kompasom pri skúmaní nadlacksého literárneho fenoménu. Srdce ma zabolí, že aj ona dokončila svoju Knihu stretnutí a začala Knihu rozlúčok... Nech je jej rodná zem ľahká.

Život však plynie ďalej, každý, kto ešte dočasne zostáva na tejto planéte, si dáva nové a nové ciele, predsavzatia. Tými mojimi sú pokračovania ohľadom stretnutí (aj) s osobnosťami literárneho Nadlaku a ich rôznorodými textami. Od začiatku až dodnes je mi blízky hlboko ľudský Pavol Bujtár a jeho próza, rád sa začítam do histórie okolia v textoch Ivana a Ruda Molnárovcov, od prvej chvíle ma oslovila vždy nápomocná osobnosť Anky Räu-Lehotskej a jej moderné tvorivé pokusy s mikropribehmi, ale aj občas huncútske, avšak vždy poučné príbehy sympatického Pavla Rozkoša (z jeho kníh sa dozvieme, ako žili Nadlaci v dávnych časoch, aké mali obyčaje a zvyklosti). Samozrejme, rád čítam o i. aj novšie prozaické práce Jarmily Nacuovej (jej kriminálna novela Únos je mimoriadne zaujímavá) či Márie Spurigánovej (s etnologickými črtami). Mojou najobľúbenejšou prózou je azda mierne nenápadná kniha Štefana Dováľa (opäť Dováľ!) s názvom Tu a inde, ktorá okrem nadlacksého prostredia čerpá námet aj zo Slováckmi obývanej bihorskej oblasti.

Nezabúdajme však ani na nadlacksých básnikov! V tomto kontexte je pre mňa nezabudnuteľne krásna zbierka Dagmar Márie Anoca Kniha rozlúčok. Nekonečné inšpirácie mi však dávajú básne Ondreja Štefanka či Ivana Miroslava Ambruša – teda osobností, dvoch základných pilierov slovenskej poézie v Rumunsku. Pavel Husárik je mi taktiež čitateľsky veľmi blízky, Ondrej Zetocha ľudský, „moje Anky“: Anna Karolína Dováľová-Zimbranová vždy prekvapujúca, Anna Räu-Lehotská hlboká, Anna Kalianková krehká. Samozrejme, nemôžem každého literáta osobitne spomenúť, nech mi to aj vnímaví čitatelia prepáčia. Celkovo však zdôrazňujem, že v tvorbe všetkých nadlacksých autorov, ktorí sú mimoriadne podobní v odlišnostiach i odlišní v podobnostiach, vždy nachádzam nové a nové konotácie, významy, inšpirácie. Vďaka za ne!

S Pavlom Bujtárom

Aké knižky, recenzie, referáty atď. si o tom napísal, kde si to všade uverejnil alebo referoval o nich?

Juuu, to je priam štatistická otázka! Presne ani neviem... Ako výstižne spomína básnik Ivan Miroslav Ambruš, prečítal a napísal som skoro o každej knihe nadlacksých Slovákov – či už vecnej spisby alebo beletrie, ktorá vyšla od roku 1853 až dodnes. Musím sa pritom s prepáčením – so štipkou sebachvály – priznať: je tomu tak. Z mojich cca. 250 publikovaných textov neviem, koľko sa z nich nachádza vo vedeckých časopisoch, konferenčných zborníkoch, knihách, odborných periodikách, almanachoch, odborných publikáciách a podobne. Musel by som sa ponoriť do mojej personálnej bibliografie. Radšej si za ten čas prečítam útlú zbierku básní... Viem však toľko, že som svoje texty publikoval, prirodzene, na Slovensku (v erudovanom časopise Slovenské pohľady vyše päťdesiat recenzií), v Rumunsku, Maďarsku, Srbsku, Rakúsku, Estónsku, Rusku, Česku... ale aj Amerike. Bol som – tuším – vo všetkých štátoch stredoeurópskeho priestoru, na domácich i zahraničných konferenciách. Verím, že som – v medziach svojich možností – patrične spropagoval nadlacksých literátov po slovensky, česky, maďarsky, anglicky, nemecky, rusky... Do celosvetovo online prístupných databázovaných časopisov som po anglicky napísal desať príspevkov o spomínanom fenoméne. Nemôžem pritom nespomenúť, že na každoročne v marci usporiadanej konferencii v Nadlaku som sa okrem jej prvého ročníka aktívne vždy zúčastnil.

S Petrom Andruškom sa tešíme jeho Cene O. Štefanka (2013)

Aké sú ohlasy na literatúru zahraničných Slovákov, presnejšie nadlacksých spisovateľov, na Slovensku?

Je to otázka, ktorá nadlacksých spisovateľov – do určitej miery – odnepamätá „trápi“. Čo k tomu dodať z mojej pozície? V súčasnosti azda ako jeden z mála, ba možno ako jediný (!) na Slovensku v širšom aspekte, plánovite a sústavne propagujem – z literárneho hľadiska – týchto autorov. Verte mi, milí čitatelia, zaslúžia si to, veď okrem doľnozemskeho títo tvorcovia nielenže môžu, ale priam musia byť súčasťou celoslovenského kontextu. Okrem iných aj z toho dôvodu, že predmetní básnici a prozaici sú integrálnou súčasťou kultúrneho dedičstva slovenského národa.

Práce je dosť, ale usilujem sa do tej miery, nakoľko mi to pracovné zaťaženie a možnosti dovoľujú. Samozrejme, niekoľko zanietých ľudí tak či onak propa-

guje daných autorov – napríklad na Slovensku počas bratislavskej Biblotéky či v rôznych kultúrnych ustanovizniach (aj knižniciach) – teda píše recenzie či vedecké/odborné články, takže nie som úplne sám a nie je to hádam ani beznádejné... Dvere sú otvorené...

Tvoja účasť na každoročných konferenciách v Nadlaku (a čo Ti to dáva...)?

Ako som spomínal, na marcových nadlackských konferenciách som vždy prítomný. S dávkou humoru by som uviedol, že táto konferencia nemôže byť bez mňa a ani ja bez nej. Pravdou je však fakt, že sa každoročne teším na túto – nielen pre mňa významnú – udalosť, ktorá je aj o tvorivosti a osobných stretnutiach s dávnymi či novšími priateľmi. Je to dôsledná slávnosť dolnozemskej kultúry, onoho slovenského ducha, ktorý žije a pulzuje s nadlackským epicentrom tam a vtedy. Priam hmatateľnými dôkazmi toho sú každoročne hrubšie a hrubšie recenzované konferenčné zborníky z rokovaní a až úctyhodné, každoročne sa rozrastajúce množstvo prihlásených referujúcich. Nehovoriac pritom o vždy prítomných štátnych, župných, samosprávnych a iných delegáciách zo slovenskej i rumunskej strany. Mne osobne tieto konferencie, ktorých téma sa, pochopiteľne, každoročne mení, dávajú z odborného hľadiska možnosť vždy nájsť v rámci dolnozemskej kultúry novú osobnosť, tvorbu, tému. Tým sa vlastne rok čo rok obohacuje aj môj osobný, komplexnejší pohľad na literatúru Slovákov žijúcich v zahraničí. Verím, že toto osožné podujatie, ktoré garantuje a všestranne zabezpečuje Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku spolu s Kultúrnou a vedeckou spoločnosťou Ivana Krasku, ešte dlho bude celkovo držať záštitu i ochrannú ruku nad „Našími snahami“.

Zamyslený nad slovenskou literatúrou v Rumunsku

Ako na Teba zapôsobili Nadlačania a Nadlak všeobecne, pri Tvojej prvej návšteve Nadlaku?

O niektorých (azda najdôležitejších) útržkoch zo spomienok mojej prvej návštevy tohto mestečka pri Maruši som už hovoril... ešte by som dodal, že pri prvej návšteve ma očaril prirodzený pôvab toho mesta, jeho duch i ruch, pohľad z kostolných veží, rušný plác, rovné ulice, štýlové domy..., ktoré sa objavujú aj v spisbe nadlackských autorov..., ale aj ľudia, hneď na prvý pohľad oddaní svojej práci v prospech svojej národnosti. Na tomto mieste by som chcel spomenúť trojicu osobností, ktorá aj dnes pôsobí v tomto duchu: zanieteneho Pavla Hlásnika, pracovitú Ľudmilu Šomrákovú, nevyčerateľnú Biancu Unc. Dozaista sa aj oni – ako aj ja – môžu spofahnúť aj na všetkých pracovníkov DZSCR a KVSÍK.

Nadlackské chvíle oddychu

Ako vnímaš Nadlak teraz, po toľkých rokoch...

Nadlak vnímam po rokoch rovnako, ale aj inak. Prvé dojmy, ktorým mimoriadne verím a ktoré nesiem so sebou až do konca svojho života, však dodnes zostali. Prirodzene, tento pocit rokmi rozrástol čo do šírky tak do hĺbky. Nadlak je dnes skoro každodennou súčasťou môjho života, aj keď žijem a pôsobím od neho 320 km ďalej. Pravidelne však sledujem dianie v tomto mestečku s rovnými ulicami, ktoré sa odzrkadľuje najmä v časopise Naše snahy. Takže, milí čitatelia, verte mi, viem, kedy sa v Nadlaku konala výstava vianočných ozdôb, kedy vystupoval Sálašan na námestí, kedy nanovo vymaľovali plot cintorína či kedy sa zverejnil nový rozhovor Štefana Fraňa s Nadlačanom na YouTube... Summa summarum: Nadlak, Nadlačanov, mojich nadlackských priateľov a známych, nadlackskú kultúru – a výsostne literatúru – mám zo srdca rád. Aj preto Vás pozdravujem a teším sa na naše také či onaké najbližšie stretnutie!

Ďakujem Ti za rozhovor a prajem Ti veľa ďalších úspechov v pracovnom aj osobnom živote!

**Rozprávala sa Anna Räu-Lehotská
foto: osobný archív Patrika Šenkára**